

Ein heilt onnur og nýggj leið fyri alt fólkið

Í dag skuldu vit hátíðarhildið okkara fyrsta floksting í einum sjálvstøðugum Føroyum. Tí eftir seinastu ætlanunum hjá fullveldissamgonguni skuldu Føroyar skipast sum sjálvstøðugt land á Ólavsøku 2012. *Kanska var tað tí, at løgmaður hevði ein dreym um, at skipa Føroyar sum sjálvstøðugt land júst í Ólavsøkurøðu síni í fjør.*

Men støðan í dag er ein onnur.

Vit - fólkið í Føroyum – standa yvirfyri stórum avbjóðingum.

Tí vit hava havt 2 ABC-samgongur har nærum onki hendið, og nú eina ABDH-samgongu har tað skeiva hendir. Eftir er ein langur listi við óloystum uppgávum og upprudding eftir hesar samgongur.

Men har er ljós fyri framman. Tí nú eru í mesta lagi góð 2 ár til løgtingsval – og til nýggj samgonga tekur við landsins leiðslu.

Har er eisini ljós fyri framman tí Føroyar og føroyingar eru millum heimsins ríkastu lond og fólk. Ovurstórt náttúruríkidømi. Ríkiligt av vitan. Liggja landafrøðiliga millum heimsins mætastu lond.

Hartil eru vit ein lítil tjóð, ið skjótt kann tillaga seg til broyttar fyrirtreytir – og júst hetta er ein avgerandi eginleiki um ein tjóð skal menna seg í alheiminum í dag.

Vit skulu hava øll við

Vit hava sostatt alt sum skal til fyri at gerst eitt enn ríkari, tryggari og meira sjálvbjargið samfelag – og vit fara at røkka hesum, men treytað av, at vit fáa øll við.

Treytað av, at vit lyfta í felag og eftir førimuni.

Treytað av at vit fara fram móti málinum saman.

Tí vit vita, at framgongd fæst bert um vit fáa øll við – um vit megna at lyfta í felag.

Tað skapar ongan vøkstur framgongd at ein stjóri fær 7.000 kr. í skattalætta um mánaðin, meðan flakakvinnan fær eina eyka pensjónsskattarokning hvønn mánaða.

Tað skapar onga menning at lata nøkum fáum fiskirættindi í allar ævir, meðan restin av samfelagnum bert má hyggja at og krossa fingrar fyri, at tað fer at gangast júst hesum væl.

Tað byggir heldur ikki land at álitið á politisku skipanina verður undirgrivið aftur og aftur, tí als ongin samhangur er millum tað, ið sagt verður og tað, ið gjørt verður.

MEN hetta er kósín, ið er sett av samgonguni í dag. Ein politikkur, ið má og skal broytast.

Vit skulu á eina heilt aðra og nýggja leið fyri Føroyar.

Eina leið, at har vit ganga á odda - saman ... ikki renna aftaná - hvør í sínum lagi.

Seta nýggja kós sum skjótast

Vit hava sanniliga *ikki* tørv á eini stjórn, ið forðar fyri nýskipanum innan okkara høvuðsvinnu og ynskir at "privatisera" fiskirættindi og ogn Føroya fólks - Vit hava tørv á eini stjórn, ið vil taka neyðugu stigini og fremja eina nýskipan, bæði vinnuni og fólkinum at frama.

Vit hava *ikki* tørv á eini stjórn, ið minkar um okkara sjálvbjargni við at hækka ríkisveiting, avtaka Landsbankan og tøma Búskapargrunnin - Vit hava tørv á eini stjórn, ið tekur stig, at menna okkara sjálvbjargni - fíggarliga, fyrisingarliga og politiskt.

Vit hava *ikki* tørv á eini stjórn, ið ger tað enn trupulari fyri økini kring landið at mennast, við at hækka ferðaseðlaprísir - vit hava tørv á eini stjórn, ið tekur stig til samlaða samferðsluætlan, soleiðis at okkara viðlíkahald og útbygging av samferðslukervinum verður fíggað á tryggan og samhaldsfastan hátt.

Og vit hava sanniliga heldur *ikki* tørv á eini stjórn, ið undirgevur samhaldsfestið, tolsemið og grundsúlur í føroyska vælfærdarsamfelagnum við at innføra flatskattaskipanir - senda stórar pensjónsskattarokningar til tey, sum í forvegin hava minst - og við forskattingini av pensjónum taka fíggarliga grundarlagið undir framtíðar vælfærdarsamfelagnum - Vit hava tørv á eini stjórn, ið fær øll við - og fremur ein politikk, ið tryggjar vælfærdarsamfelagið bæði í dag og til komandi ættarlið.

Fáa vit ikki eina heilt nýggja kós og nýggja stjórn rættiliga skjótt, so bakka vit enn skjótari aftur í tíð - og tað tykist longu nú at ganga skjótt.

Útgangsstøðið fyri rætta politikkinum er gott

Hvat er tað sum fær nakran at seta tílíka kós ?
Í mínari verð skaðar førði politikkurin land og fólk - fullkomiliga óneyðugt og óskiljandi.
Vit hava allar fyrirtreytir fyri at gera tingini rætt - hví so gera tað so skeivt ?

Grundarlagið er gott. Kunnu fegnast um, at føroyska samfelagið ikki grundleggjandi er rakt so ómetaliga hart av fíggarjarkreppuni, sum nógv onnur lond.

Vit hava havt ein vøxtur í føroyska búskapinum seinastu mongu árin.
Frá tí, at fyrsta fullveldissamgongan tók við í 1998 til í dag er føroyska framleiðslan (BTÚ) tvífaldað - úr 7,4 mia. kr. upp í 14,4 mia. kr. Framleiðslan er sostatt økt við 7 mia. kr. - ja, 7 mia. kr. - og hetta er enntá samstundis sum stórsta fíggarjarkreppa nakrantíð hevur gjørt um seg, samstundis sum avreiðingarvirðið av botnfiski á heimaleiðum er minkað við um 700 mió. kr. árliga, og samstundis sum ríkisveitingin er skorin við 366 mió. kr.

Bara síðan 2002, tá ríkisveitingin varð skerd, til í dag, er BTÚ vaksið við yvir 4 mia. kr. - úr 10 upp í 14,4 mia. kr. Tað kundi tí ikki verið meira skeivt, tá Sambandsflokkurin førir fram, at tað er blokkhækking, ið skal til fyri at økja virðisøking og inntøkur í Føroyum.

Og hesin vøxtur kann halda áfram og vaksa við rætta politikkinum.

Ríkir móguleikar at skapa størri virðir og inntøkur

Vit hava nevnliga so ómetaliga stórar móguleikar, eisini til at fáa yvirskot, og eisini til at fáa slúsað blokkin út av føroyska búskapinum.

Hetta verður ikki gjørt við at skerja grundleggjandi vælfærdartænastur ella at steðga

uppraðfesting av Fróðskaparsetrinum. Tí høvuðstrupulleikin er í greiður, og hann er ikki útreiðslur landsins. Hann er manglandi inntøkur. Tað vísir sjálvt Búskaparráðið á.

Høvuðsorsøkin til manglandi inntøkurnar er – umframt at landsskattainntøkur landsins eru minkaðar yvir 300 mió. kr. vegna flatskattalættan, ið varð latin, uttan at samsvarandi nýggjar inntøkur vórðu settar í staðin – er, at:

Privata nýtslan er søguliga lág. Vanliga nýta føroyingar í miðal 92% av teirra tøku inntøku til nýtslu. Í góðum tíðum munandi meira, men í dag liggur hetta heilt niðri á umleið 86,5%. Tøka inntøkan er í dag yvir 9 mia. kr. og um føroyingar bert fóru at nýta tað, sum tey í miðal brúka, so komu yvir 500 mió. kr. meira í umfer í búskapinum, og av hesum komu lættliga 200 mió. kr. inn í avleiddum MVG og skattainntøkum. Fekst nýtslan enn longur upp – t.d. 95% - komu helst um 300 mió. kr. meira inn í avleiddum skattum og MVG.

Tá hallið í 2014 væntast at verða 235 mió. kr. er eitt av mongu átøkunum, ið kunnu fremjast, at skapa tryggleika. Tað snýr seg um, at fáa fólk at kenna seg trygg – og harvið má samgongan gevast við verandi politikki, ið skapar ótryggleika.

Breiðka skattagrundarlagið fyri at minka skattin á arbeiði

Um átøk hartil verða framd fyri at skapa vøkstur, vilja inntøkurnar vaksa munandi meira. Tillaga vit samlaða skattalættan soleiðis at eisini lág- og miðallønt fáa lut í hesum, so vil hetta við vissu økja nýtsluna, trivnaðin og framgongdina í samfelagnum.

Hartil er ongin ivi um, at vit eiga at kanna nýggja vegir eftir inntøkum, soleiðis at rúm er fyri at lækka skattin á arbeiði sum heild. Transaktiónsskattur er eitt boð. Nøkur fá oyru pr. peningaliga transaktión, og møguligt eitt %-gjald á virðisbrævahandlar, fyri í staðin at lækka skattin á arbeiði munandi.

Ein fiskivinnunýskipan, ið effektiviserar vinnuna, og letur eitt tilfeingisgjald til landið, vil eisini lata upp fyri, at rúm verður fyri at lækka gjöld og skattir á vanliga føroyingin. Talan er ikki um smávegis virði, ið tosað verður um. Eitt dømi, ið partvíst vísti virðið av okkara stóra tilfeingi, var uppboðssølan av einum lítlum parti av makrelkvotuni. Um vit bert hyggja at tí, ið verður kallað "nýggja" tilfeingið – makrelurin - so var miðalprísurin á uppboðssøluni av 20.000 tonsum í 2011 3,60 kr. pr. kg. Um hesin miðalprísur verður umroknaður til 150.000 tons kvotu (av hesum verður partur latin í umbýti við russar v.m.) hevði samlaða søluvirðið av hesum verið 540 mió. kr. – bert frá makrelinum. Um t.d. helvtin av kvotuni – 75.000 tons – varð seld á uppboðssølu og sami prísur fekst, varð talan um inntøku á 270 mió. kr. Meira enn hallið á fíggjarlógini. Metast skal tó sjálvandi um, hvussu samfelagið fær størst møguligt virði burturúr tilfeinginum, og skulu krøv setast samsvarandi hesum, í nýskipan av fiskivinnuni. Staðfestast kann undir øllum umstøðum, at talan er um ómetaliga stór virði, enntá tá vit bert tosa um makrelin. Nú vit áseta eina munandi økta sildakvotu er aftur talan um sera stór «nýggj» virðir. Hetta sigur ikki so lítið um ovurstóra virðið, sum liggur í samlaðu ogn Føroya fólks.

Skulu skapa fleiri størv, trivna og fólkavøkstur

Tað er alneyðugt at vit skapa munandi fleiri størv í Føroyum, so vit skjótt kunnu gerast munandi fleiri og fáa fólkavøkstur. Hetta gera vit m.a. við einum málrættaðum útbúgvingar- og vinnupolitikki.

Fiskivinnan skal sjálvandi nýskipast sum skjótast, so vit tryggja at vinnan, manning og samfelagið fær sum best avkast. Hartil skal virðisøking av tilfeingi okkara sum heild í fokus, og felags átøk takast fyri at skapa sum størst virðisøking. Hetta vil skapa munandi økt virðir – ið lættliga kasta fleiri 100 mió. kr. meira av sær – til vinnu, fólk og land.

Ferðavinnan skal eisini styrkjast, eitt nú við eini munandi meira samskipaðari ætlan, har óneyðugar forðingar verða tiknar burtur, optimal samskipan verður framd og tær 11 mió. kr. - sum fara at koma inn í ferðaavgjaldi (eftir lækking av ferðaavgjaldinum) – kundu møguliga verið latnar afturat til marknaðarføring av Føroyar sum ferðavinnulandi úti í heimi.

Mentanarøkið skal uppraðfestast munandi. Hetta fer at skapa trivna, fólkaøkstur, fleiri skapandi vinnur og størv.

Útbúgvingspolitikkurin er avgerandi

Grundarlagið undir øllum hesum, at skapa eitt ríkari samfelag, at virðisøkja meira, gera okkum meira kappingarfør og skapa fleiri størv – er útbúgvingspolitikkurin. Hesin skal stuðla undir tí yvirskipaðu ætlanini fyri landið. Vit skulu eitt nú gera íløgur í:

- Dygdar grundútbúgvingar, ið tíðliga læra okkara ungu týðningin av okkara tilfeingi og amboð til at gera teirra egnu hugskot til veruleika.
- Nýggjar hægri útbúgvingar innan eina røð av týðandi økjum fyri okkara samfelag, eitt nú innan búskap, lögfrøði og ikki minst ein maritiman útbúgvingardepil við hægri útbúgvingum – frá verandi útbúgvingum, til Bachelor til Ph.D. – sum í samstarvi við vinnuna kundi skapt nýskap, virðisøking og fleiri størv. Um rætt verður borið at, kundi hesin parturin lættliga fingið eisini útlendingar at leita sær til Føroya í útbúgvingarhøpi, og harvið varð skapt eitt slag av útbúgvingarvinnu samstundis.
- Ferðavinnuútbúgving, ið kundi kasta vitan og nýhugsan av sær, og fingið eina røð av vælútbúnum fólkum at sett ferð á ferðavinnuna í Føroyum.
- Listaútbúgving, ið gagnnýtti og menti stóra listaumhvørvið vit hava. Tílik útbúgving vildi – um rætt varð borið at – uttan iva drigið útlendingar kring allan heim til Føroya í styttri og longri tíðarskeið, og harvið aftur skapt nýggjar inntøkur, íblástur og nýhugsan.

Hildið kundi verið áfram á øðrum týðandi økjum – eitt nú innan KT.

Tí møguleikar okkara eru so óendaliga stórir, og nógvir liggja beint til "høgra beinið".

Krevja tó, at landið vil gera neyðugu íløguna í framtíðina. Eri vís í, at nýta vit útbúgvingarskipanina sum lokomotiv, vil henda – saman við tí almenna og vinnulívnum – kunna skapa ómetaliga stóra framgongd.

Álitisvekjandi politikkur skal til

Tað grundleggjandi er, at tað er fyrst og fremst við álitsfremjandi og málrættaðum politikk, har ymsu partarnir av politikkinum stuðla undir hvørjum øðrum, at vit aftur fáa Føroyar framá – og tá lættliga fáa yvirskot og munandi meira enn tað, uttan at fremja tær skerjingar, ið samgongan fremur í dag.

Vit – Tjóðveldi - hava lagt alternativa fíggarlóg og fíggararmar, saman við hinum andstøðuflokkum, ið vísa ítøkiliga, hvussu vit raðfesta bæði hægri útbúgving, eftirskúla, betri tilboð til føroyingar við serligum avbjóðingum, útbygging av samferðslukervi,

lestraríbúðir v.m. alt fyri at fáa framgongd og fólkavøkstur aftur – samstundis sum vit røkka einum yvirskoti í 2016.

Onki samsvar millum orð og gerð hjá samgongu

Hinumegin hava vit eina samgongu, ið skapar ómetaliga ótryggleika og ikki tykist vita, hvat hon vil. Aftur og aftur er andsøgn millum politikkin á ymsum økjum og millum tað, ið sagt verður og gjørt verður. Tá átti veruliga ikki borið til, at ein stjórn "slapp avstað við":

At siga seg vilja fólkavøkstur – men samstundis niðurraðfesta hægri útbúgving.

At siga seg vilja skattalættar til øll – men senda stórar pensjónsskattarokningar til serliga láglønt.

At siga seg vilja útjaðramenning – men hækka ferðaseðlaprísir.

At siga seg vilja pensjónssnýskipan – men byrja við at skrykkja grundarlagið undan hesi við forskattingini av pensjónum.

At siga seg vilja ein sjálvberandi búskap – men hækka donsku ríkisveitingina.

At siga seg vilja hava yvirskot á landsins fíggjarlóg – men tað fyrsta, ið gjørt verður er at hækka undirskotið í 2012.

At siga seg vilja skapa inntøkur – men byrja við at veita størsta skattalætta nakrantíð uttan at seta tilsvarendi inntøkur í staðin.

At siga seg muga spara vegna fíggjarkreppu – tá veruleikin er, at samgongan sjálv hevur minkað landsskattainntøkur landsins við yvir 300 mió. kr. og harvið sjálv skapt hallið og tørvin á sparingum.

Og at siga seg hava "ein dreym" um einar sjálvstøðugar Føroyar – men gera alt fyri at gera Føroyar so ósjálvstøðugar sum møguligt.

Tað er púra greitt, at "her er bert ruðul og ongin kós" – og tað skapar ótryggleika.

Samgongan skapar ótryggleika og átti lagt frá sær

Nakað av tí mest absurda er tann sjónleikurin, ið fyrigongur, har samgongutingfólk kappast um at renna undan tí, ið tey sjálvi hava mælt til í fíggjarlógum og fíggjarkørmum. Vit kalla tað "frels okkum frá okkum sjálvi politikki". Tíverri eitt afturvendandi fyrbrigdi.

Tað sóu vit m.a. mikudagin, tá fíggjarkarmarnir fyri 2014 vóru lagdir fram. Sama dag sum løgmaður leggur fíggjarkarmar fram tekur samgonguleiðari frástoðu frá øllum, og tað sama gjørdu ein røð av landsstýrisfólkum og samgongutingfólkum. Og í somu viku – í gjár – leggur sama landsstýrið fram eina ætlan at fáa fólkavøkstur, sum landsstýrið við fíggjarkørmunum hevur prógvað, at hon als, als, als ikki ætlar at fremja í verki.

Hugsi tykkum um hetta fór fram í einum av grannalondum okkara ? Stjórnin varð uppløyst umgangandi. Her verður landsstýrið sitandi – og ótryggleikin veksur fyri hvønn dag.

Nýggj samgonga kann skjótt venda gongdini

MEN, men, men tað er als ikki at fella í fátt. Tí hóast verandi politikkur kann tykjast ómetaliga ósamanhangandi og meiningsleysur, so kunnu tingini broytast skjótt.

Tann dagin vit fáa eina nýggja samgongu, ið Tjóðveldi verið partur av – og tað bæði má og skal verða komandi samgongan – fáa vit eisini eina munandi broytta kós fyri allar føroyingar.

Hugsið afturá, hvussu skjótt alt broyttist á fullveldissamgongan tók við í 1998 og tá CHE-samgongan tó við í 2008.

Og vit fáa eina broyting skjótt aftur. *Vónandi verður henda broyting saman við Javnaðarflokkinum, tí eg eri 100% vís í, at vit koma longu á sjálvbjargnisleið saman við Javnaðarflokkinum – enn Fólka flokkinum. Tað hava bæði søgan og nútíðin prógvað!*

Tað er vónandi bara spurningur um tíð, til eisini leiðarin í Javnaðarflokkurin í Føroyum fer at kunna siga tað sama sum leiðarin hjá Siunut – grønlenska Javnaðarflokkinum – Aleqa Hammond. Hon segði herfyri (umsett): *»Eg vil uppliva tann dag, tá Grønland umvegis ST verður sjálvstøðugt land, tá vit syngja tjóðsangin og fløggini verða reist kring allan heim, tí betur mál kanst tú ikki hava sum eitt lítið fólk«.*

Samgonguskeiðið styttist í hvørjum

Hugsi hvønn morgun, at nú eru vit ein dag nærri at henda samgongan leggur frá sær. Frálíkt!

Alt arbeiðið, ið vit gera hesi árin – øll tey ótalligu lógarmálini, fyrispurningarnir og tær brýr, ið verða bygdar millum ávísar flokkar og politikarar úr øðrum flokkum, og øll tey átøk, ið tjóðveldisfólk skapa kring allar Føroyar – er alt arbeiði, ið vit nýta og byggja víðari á tá vit koma aftur í landsins leiðslu.

Tá vit saman fara at gagnnýta okkara ríku móguleikar. Ímeðan so arbeiða vit ... og bíða.

Stór og greið mál eru fyritleyrt fyri framgongd

Jú, sanniliga standa vit yvirfyri stórum avbjóðingum – og tað eru vit, ið liva í Føroyum í dag, ið hava ábyrgdina av, at byggja víðari á tað grundarlag, ið ættarlið undan okkum hava skapt, og tryggja at vit fáa sum best burturúr fyri øll – ikki bert fyri ein part av føroyingum – nei, fyri øll.

Skal tað eydnast, er tað avgerandi neyðugt, at hava eitt greitt og týðandi mál fyri framman. Tí bert um vit vita, hvat tað er fyri eitt samfelag, ið vit ynskja okkum – vita vit, hvørji átøk skulu fremjast fyri at røkka málinum.

Og tað málið hava vit. Tí vit í Tjóðveldi hava sanniliga sett okkum eitt bjart mál.

Fólksins vilji skal staðfestast – einaferð enn - og fremjast í verki

Málið er, at fremja fólksins vilja í verki við, at skipa Føroyar aftur sum sjálvstøðugt land. Vilji, ið varð staðfestur á fólkaatkvøðuni í 1946, og sum verður staðfestur einaferð enn, tá nýggj fólkaatkvøða verður í nærmastu framtíð.

Men málið er so nógv meira og bjartari enn hetta.

Tí fyritleyrtin fyri at røkka hesum er, at vit byggja Føroyar á sterkan klett og at vit hava øll við - úr øllum landinum, úr øllum vinnugreinum, úr øllum samfelagsløgum.

Vit hava tí ikki rokkið málinum, fyrr enn vit fremja neyðugu nýskipanirnar, ið mennir okkara samfelag munandi, og tryggjar øllum føroyingum javnbjóðis rættindi til grundleggjandi tryggjeika og vælferðartænastur.

Vit hava ikki rokkið málinum, fyrr enn samfelagsins virðir verða umsiting so væl og býtt so rættvíst, at vit fáa sum mest virðir og vælferð fyri flest møguligt,

Og vit hava sanniliga ikki rokkið málinum, fyrr enn vit hava fingið eina nýggja stjórn, ið vil og megnar at savna føroyingar - úr Sumba til Viðarreiðis - um at skipa Føroyar sum sjálvstøðugt land.

Skotland hevur fólkaatkvøðu um fullveldi í september 2014.

Catalonia í Spania ynskir somuleiðis fólkaatkvøðu um fullveldi í 2014.

Um fá ár fer Grønland uttan iva at lata fólkið tala, og eigur alt fólkið í Føroyum sjálvandi eisini - sum skjótast - at sleppa til orðanna á eini fólkaatkvøðu um at skipa Føroyar sum sjálvstøðugt land.

Kósin fram móti málinum er greið. Gleði meg at koma á mál saman við tykkum øllum - í allar nærmastu framtíð.

Gott Floksting !

Á Flokstingi Tjóðveldis, 6. apríl 2013

Kristina Háfoss
Løgtingskvinna